

В Україні в галузі почеркознавства вже є досвід розроблення автоматизованих експертних систем («OLDMAN», «Dia», «VESNA»), які по суті є окремими методиками, що об'єднують у собі якісні та кількісні критерії. Створені на базі цих автоматизованих експертних систем комп'ютерні програми успішно використовуються в експертній практиці, але вони призначені для вирішення діагностичних експертних завдань тільки стосовно підписів.

У той самий час рукописні тексти та короткі рукописні записи, виконані в незвичайних умовах, також досить часто трапляються в експертній практиці та є складними для дослідження почерковими об'єктами. Проблемами діагностичних досліджень рукописів раніше займалися Л. Ю. Ароцкер, С. М. Вул, Г. Б. Бродська, В. Г. Грузкова, Г. А. Купріянова, В. Ф. Орлова, В. Ф. Берзин, М. Я. Сегай, С. А. Ципенюк, З. С. Меленевська, З. О. Ковальчук та ін. У роботах цих криміналістів на якісному рівні викладено методики й методичні рекомендації дослідження рукописних текстів, виконаних у різного роду незвичайних умовах.

Існуючі на сьогодні в почеркознавстві кількісні окремі методики призначені для дослідження рукописних текстів, виконаних під впливом тієї чи іншої збиваючої причини, але тільки однієї. Методики ж, які пропонують за допомогою сполучення якісних і кількісних критеріїв розмежування всіх можливих симптомокомплексів почеркових ознак стосовно рукописних текстів (записів), на даному етапі розвитку почеркознавства в Україні відсутні. Тому створення такої окремої методики, спрямованої на встановлення характеру збиваючих факторів і конкретних збиваючих причин, що впливали на процес письма при виконанні рукописного тексту, дозволить отримати додаткову інформацію, необхідну для об'єктивізації оціночної діяльності експерта-почеркознавця. Застосування такої методики сприятиме підвищенню обґрунтованості експертних висновків.

Вирішення діагностичних завдань за допомогою кількісних критеріїв може мати як самостійне значення (при відповіді на питання про умови виконання рукописних текстів та підписів), так і бути частиною розв'язання ідентифікаційних завдань, тобто проміжним етапом при ідентифікації виконавця почеркового об'єкта.

В. В. Хоша

завідувач сектору Харківського НДІСЕ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ Л. Ю. АРОЦКЕРА ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУДОВУ ПОЧЕРКОЗНАВЧУ ЕКСПЕРТИЗУ

На сучасному етапі розвитку науково-технічних напрямків судової експертизи особлива увага приділяється впровадженню в теорію та практику найбільш ефективних і точних методів дослідження. Перспективним напрямком у цьому аспекті є математизація методичної бази та комп'ютеризація її практичного застосування.

Математичне моделювання та комп'ютеризація судово-експертної діяльності обумовлена сучасним станом її розвитку, а також необхідністю вирішення тих завдань, які стоять перед нею. Питанням інформаційних технологій у судовій експертизі присвячені наукові праці багатьох відомих учених: Т. В. Авер'янової, Р. С. Белкіна, В. К. Войнова, Г. Л. Грановського, Н. П. Майліс, О. Р. Россинської, О. Р. Шляхова, О. О. Ейсмана та ін. Вагомий внесок у дослідження відповідного напрямку зроблений видатним вченим-криміналістом – Л. Ю. Ароцкером. Він досліджував питання використання електронної обчислювальної машини (ЕОМ) для графічної ідентифікації¹; організаційні та процесуальні питання використання ЕОМ в експертній практиці²; математичного моделювання вирішення неідентифікаційних завдань у судово-почеркознавчій експертизі із застосуванням ЕОМ³ та ін.

Працюючи над теоретичними та практичними проблемами судово-почеркознавчої експертизи – розробленням методик для вирішення неідентифікаційних завдань, Л. Ю. Ароцкер уперше запропонував підхід,

¹ Див.: Ароцкер Л. Е. Об использовании электронно-вычислительных машин для графической идентификации / Л. Е. Ароцкер, А. М. Компаниец, И. Б. Сироджа // Проблемы правовой кибернетики : матер. симпозиума. — М., 1968. — С. 168–171.

² Див.: Ароцкер Л. Е. Организационные и процессуальные вопросы использования электронно-вычислительных машин / Л. Е. Ароцкер // Криминалистика и судебная экспертиза. — К. : РИО МВД УССР, 1969. — Вып. 6. — С. 182–190.

³ Див.: Ароцкер Л. Е.. Математическое моделирование решения неидентификационных задач в судебно-почерковедческой экспертизе с применением ЭВМ / Л. Е. Ароцкер, И. Б. Сироджа // Актуальные проблемы теории и практики применения математических методов и ЭВМ в деятельности органов юстиции : тезисы докладов на V Всесоюз. конф. по проблемам правовой кибернетики. — М., 1975. — Вып. 4. — С. 77–80.

заснований на методах математичного моделювання у відповідному експертному напрямку. На базі Харківського НДІСЕ проводились експериментальні дослідження з метою визначення можливостей оцінювання варіаційності ознак почерку експертами-почеркознавцями за допомогою ЕОМ. Л. Ю. Ароцкер разом із фахівцем у галузі кібернетичних методів дослідження створили з високим ступенем адекватності математичну модель досліджуваного процесу, яка була реалізована за допомогою ЕОМ. Це певною мірою дозволило більш глибоко вивчити закономірності формування та розвитку досліджуваного почерку.

Особливу увагу Л. Ю. Ароцкер приділяв оцінюванню судовим експертом даних, отриманих за допомогою ЕОМ¹, стверджуючи про необхідність створення надійних алгоритмів машинної ідентифікації; дослідженню й вирішенню великого кола організаційних, процесуальних і методичних питань. З приводу надійності та безпомилковості видаваних комп'ютером висновків Л. Ю. Ароцкер відзначав: якщо працюючи на ЕОМ за певним алгоритмом, експериментальним шляхом у досить великій кількості дослідів вдасться отримати правильні відповіді, то цей алгоритм можна використовувати в експертизі. У противному разі завжди залишаться сумніви в надійності обраного експертом алгоритму. Тому ще тривалий час «класичні» криміналістичні методи дослідження домінуватимуть над кібернетичними та слугувати експертам для перевірки надійності останніх. Тільки тоді, коли наукова спроможність і надійність кібернетичних методів перестануть викликати сумніви й ці методи виявляться більш ефективними, ніж традиційні криміналістичні, вони можуть стати основними методами експертного дослідження, але і в цьому разі ЕОМ залишиться лише апаратом у руках експерта.

Досліджуючи питання оцінювання результатів використання ЕОМ, Л. Ю. Ароцкер стверджував, що оцінювання судовим експертом результатів дослідження, незважаючи на характер використовуваних ним науково-технічних засобів, є логічним процесом, який завершується внутрішнім переконанням експерта в правильності зроблених висновків. Експерт не може, оцінюючи результати використання ЕОМ, «автоматично» приходити до того самого висновку, що й машина. Результати, отримані при використанні ЕОМ у експертній практиці, поряд з іншими об'єктивними результатами дослідження повинні бути предметом оціночної діяльності судового експерта. Як і інші результати дослідження, вони є об'єктивною основою формування внутрішнього переконання експерта, котрий має можливість зіставити отримані результати на ЕОМ з даними «класичної» методики дослідження і на основі цього сформулювати свій висновок. У цьому разі впевненість експерта не є механічним відображенням результатів дослідження, він оцінює їх, використовуючи спеціальні знання та досвід.

Л. Ю. Ароцкер у статтях, монографіях, виступах на конференціях застерігав від переоцінювання значущості нових «електронних» методик, звертав увагу на те, що діяльність ЕОМ є алгоритмізованою, а експерт більш широко, творчо підходить до виявлення та оцінювання ознак. Однією з вимог, що ставиться до наукової обґрунтованості експертних висновків, є застосування об'єктивних критеріїв оцінювання результатів дослідження. Крім того, потреба в математичних методах зумовлена ще й тим, що експертні методики мають науковий характер.

На сьогодні в судово-експертній практиці значна кількість завдань вимагає математичного вирішення та використання для їх реалізації комп'ютерних технологій. Тому, розпочаті Л. Ю. Ароцкером зазначені дослідження в теоретичному аспекті актуальні й донині.

Л. В. Свиридова

старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ

ВНЕСОК Л. Ю. АРОЦКЕРА В РОЗВИТОК СУДОВО-АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Проблемам криміналістичного дослідження писемного мовлення присвячували свої роботи вчені-криміналісти А. М. Агушевич, В. М. Белов, Г. Л. Грановський, Г. Д. Маркова та ін. Увага науковців зверталася на питання аналізу й використання ознак писемного мовлення з метою вирішення завдань почеркознавчої експертизи. Переважно з цією метою реалізовувалася рекомендація Г. Гросса – досліджувати все письмо в цілому, звертаючи основну увагу на зміст, стиль і цілі рукопису².

¹ Див.: Ароцкер Л. Е. Об оценке судебных экспертом данных, полученных на ЭВМ / Л. Е. Ароцкер // Правовая кибернетика. — М., 1973. — С. 152–161.

² Див.: Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс ; новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. — М. : ЛексЭст, 2002. — 1088 с.